

การปฏิรูปการเมืองไทย

ฐานคิดและข้อเสนอว่าด้วยการออกแบบรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน 2540

คำนำ

การที่ประเทศใดประเทศหนึ่งในโลกจะเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับนั้น จะทำได้เฉพาะเมื่อประเทศแพ้สงคราม หรือโดยการปฏิวัติรัฐประหารในยามบ้านเมืองเป็นปรกติและโดยกระบวนการประชาธิปไตยนั้นเกือบเป็นไปได้เลย ฉะนั้นการปฏิรูปการเมืองโดยการเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาความเป็นมาและกระบวนการที่เกิดขึ้น

ดังเป็นที่ทราบกันดีว่าเมื่อพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีมา ๘ ปี ในระบอบที่เรียกกันว่าประชาธิปไตยครึ่งใบ มีนักวิชาการ ๙๙ คน ถวายฎีกาว่าพลเอกเปรมไม่ควรเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป ภายหลังจากเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ พลเอกเปรมไม่รับเป็นนายกรัฐมนตรีอีกต่อไปโดยกล่าวว่า “ผมพอแล้ว” สภาผู้แทนราษฎรได้มีมติเลือกพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ถือกันว่าเป็นประชาธิปไตยเต็มใบเพราะนายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง แม้รัฐบาลชาติชายจะไม่ถึงเป็นรัฐบาลในอุดมคติ แต่หลายฝ่ายก็ช่วยกันประคับประคองตั้งที่องค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการจัดประชุมนายกรัฐมนตรีพบชาวนาที่จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ประชาธิปไตยเติบโตต่อไปได้ โดยไม่มีใครคิดว่าในยุคสมัยเช่นนี้แล้วยังจะมีรัฐประหาร แต่ก็มิฉะนั้นได้เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ อันนำไปสู่การนองเลือดที่เรียกว่าพฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ ดังที่เป็นที่ทราบกันดี

ในช่วงปี ๒๕๓๖-๓๗ ดร.อมร จันทรมบูรณ์ ได้เขียนบทความขนาดยาวเรื่องคอนสติติวชันแนลลิสม์ (Constitutionalism) ลงต่อเนื่องในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ภายในบทความนั้นมีคำว่าปฏิรูปการเมืองซ่อนอยู่ในช่วงเวลานั้นวันหนึ่งอาจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ กับลูกศิษย์คนหนึ่งชื่อเจริญ คัมภีรภาพ มาพบผมที่ศิริราชและบอกผมว่ารัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในขณะนั้นจะนำไปสู่การนองเลือด ควรเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับ ทั้งข้อเขียนของ ดร.อมร และคำพูดของอาจารย์บวรศักดิ์ ทำให้ผมครุ่นคิดอยู่ว่าจะทำได้อย่างไร เพราะเป็นเรื่องยากสุดๆ สังคมก็คงไม่สนใจ พรรคการเมืองก็คงไม่สนใจ

เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๗ ร.ต.ฉลาด วรฉัตร อดีดาหารประท้วงที่หน้ารัฐสภา เรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเลือกตั้ง และกล่าวว่าจะอดอาหารจนตายถ้ารัฐสภาไม่ยอมทำตามที่เขาเรียกร้อง มีคนมาร่วมชุมนุมกับฉลาดมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะนั้นพรรคประชาธิปัตย์เป็นรัฐบาล มีชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี และมารุต บุณนาค เป็นประธานรัฐสภา วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๗ ผมเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์มติชนในชื่อ “ความตายของฉลาด ควรนำไปสู่การปฏิรูปการเมือง” หลังจากนั้นเกิดกระแสความสนใจเรื่องปฏิรูปการเมืองลุกลามโดยรวดเร็ว เพียงวันรุ่งขึ้น อาจารย์มีชัย ฤชุพันธุ์ เขียนลงมติชนว่าถ้าจะปฏิรูปการเมืองตามที่หมอประเวศว่าต้องแก้รัฐธรรมนูญมาตรา ๒๑๑ให้มีการจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ หมอเหวง โตจิราการ กับคณะซึ่งกำลังเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ พาคณะไปพบผมที่กำลังประชุมอยู่ที่โรงแรมรอยัลริเวอร์เพื่อสนับสนุนเรื่องการปฏิรูปการเมือง

วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๓๗ มารุต บุณนาค ประธานรัฐสภา ประกาศตั้งนายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) ท่านโทรศัพท์มาขอโทษภายหลังว่าประกาศออกไปโดยไม่ได้ทาบถามผมก่อน โดยหวังว่าอาจทำให้ฉลาด วรฉัตร หยุดอดข้าวประท้วง แต่ไม่ได้ผล

ควรสังเกตว่า คพป. เป็นลักษณะของ “คณะกรรมการอิสระ” กล่าวคือรัฐบาลหาผู้ที่ยอมรับเป็นประธาน ให้ประธานเลือกคณะกรรมการเอง และดำเนินการอย่างอิสระ โดยรัฐบาลจะไม่เข้ามาชี้นำด้วยประการใดๆ เพียงแต่อำนวยความสะดวกในเรื่องงบประมาณ และการใช้เครื่องมือของรัฐ

ภายหลังประกาศของประธานรัฐสภา สื่อมวลชนอื้ออึงไปด้วยคำพูดว่า “หมอประเวศ ตกเป็นเหยื่อของพรรคประชาธิปัตย์” แต่ผมตั้งใจจะใช้เป็นโอกาสนำไปสู่การปฏิรูปการเมือง ปัญหาอยู่ที่ว่าจะทำเรื่องยากๆ นี้ให้สำเร็จได้อย่างไร

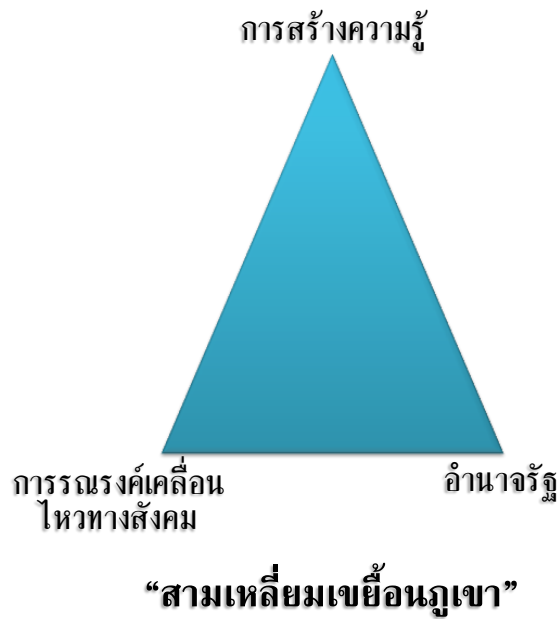
ผมมีประสบการณ์ความล้มเหลวมาก่อนในความพยายามปฏิรูปโรงเรียนแพทย์ครั้งรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และในการตั้งโรงเรียนแพทย์ชุมชน ครั้งรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ทั้งๆ ที่นายกรัฐมนตรีสนับสนุนทั้งสองกรณี ผมเรียนรู้ว่าลำพังรัฐบาลสนับสนุนหาเพียงพอไม่ที่จะผลักดันเรื่องยากๆ ให้สำเร็จ

อีกประการหนึ่ง ผมสังเกตมานานแล้วว่า ถ้ามีใครเสนอความคิดใหม่ๆ อะไรในสังคมไทยไม่ช้าจะถูกรุมตีตกโดยนักวิชาการ และการวิพากษ์วิจารณ์ทางลบโดยคอลัมน์นิสต์ในหนังสือพิมพ์ต่างๆ และคิดมานานแล้วว่าบ้านเมืองต้องการความคิดใหม่ แต่ความคิดใหม่ก็มักไปไม่รอด จะมีทางอย่างไรที่จะก้าวข้ามอุปสรรคเหล่านี้ถ้าจะทำเรื่องใหม่ๆ ในสังคมไทย

ฉะนั้น การที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองโดยเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับต้องการยุทธศาสตร์ก้าวข้าม (**Transcending strategy**) อุปสรรคที่ขัดขวางนี้เป็นที่มาของยุทธศาสตร์ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ที่ใช้ในการขับเคลื่อนไปสู่การเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับในสถานการณ์ประชาธิปไตย

“เขยื้อนภูเขา” หมายถึง เขยื้อนสิ่งยากที่ตามปกติเขยื้อนไม่ได้

“สามเหลี่ยม” หมายถึงการบรรจบกันขององค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

- (๑) การสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ถ้าปราศจากความรู้ขับเคลื่อนไม่ได้
- (๒) การรณรงค์การมีส่วนร่วมของสังคมอย่างกว้างขวาง โดยมีความรู้ นำ
- (๓) อำนาจอรัฐ เพราะเป็นผู้มีความชอบธรรมในอำนาจ มีทรัพยากร และเป็นผู้ออกกฎหมาย

องค์ประกอบทั้ง ๓ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแม้ ๒ อย่างก็ยากที่จะทำเรื่องยากๆ ให้สำเร็จ
ต้องการทั้ง ๓ องค์ประกอบบรรจบกัน

การรณรงค์ให้มีส่วนร่วมโดยกว้างขวางนั้น ออกแบบไว้ตั้งแต่องค์ประกอบของ
คณะกรรมการแล้ว อาจจะไม่มีการสังเกตว่ากองทัพทุกกองทัพสนับสนุนการปฏิรูปการเมือง เพราะ
ผู้แทนของเหล่าทัพทั้ง ๓ ได้รับเชิญให้เป็นกรรมการใน คพป. ผมยังทาบตาม พล.อ.สายหยุด
เกิดผล อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุดมาเป็นรองประธาน คพป. เพราะท่านมีความคิดเป็น
ประชาธิปไตยอย่างยิ่ง เราได้ทุ่มเทกับการขับเคลื่อนเรื่องการสื่อสารและการมีส่วนร่วมทาง
สาธารณะเป็นอย่างมาก อาจารย์บรรศักดิ์ อุวรรณโณ และผมได้พบกับคอลัมน์นิสต์ของ
หนังสือพิมพ์ไทยรัฐทุกคนโดยการนัดหมายของคุณหมอเพรา นิวัตวงศ์ ทุกคอลัมน์นี้ในไทยรัฐ

สนับสนุนการปฏิรูปการเมือง คพป. เชิญสื่อมวลชนหลายสิบคนไปค้างคืนที่โรงแรมสวนสามพราน เพื่ออ่านเอกสารปฏิรูปการเมือง และสามารถพูดคุยซักถามโดยละเอียด เมื่อกองทัพเรือเชิญ อาจารย์บรรศักดิ์ และผมไปบรรยายเรื่องการปฏิรูปการเมืองที่ราชนาวีสโมสร มีนายพลเรือโทคนหนึ่งบอกผมว่า ภรรยาสั่งว่าเธอไปฟังหน่อยซิ ม.๒๑๑ นี่มันคืออะไร ผมคิดในใจว่าถ้าลงภรรยาสั่งสามีให้ไปฟัง แสดงว่าการณรงค์ของเราชักได้ผลแล้ว นี่เป็นเพียงตัวอย่างบางประการที่จะเรียนกับผู้อ่านว่า คพป. ได้พยายามเคลื่อนการมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเข้มข้นและกว้างขวาง มิฉะนั้น จะไม่สามารถก้าวข้ามอุปสรรคนานาประการได้

สำหรับกรอบความคิดในการปฏิรูปการเมืองนั้น อาจารย์บรรศักดิ์ อูวรรณโณ เลขาธิการ คพป. เป็นผู้ร่าง ถ้าไม่มีกรอบความคิด การประชุมคณะกรรมการไปเรื่อยๆ ก็จะเปะปะไร้ทิศทาง อาจารย์บรรศักดิ์ เป็นคนขยันและทำงานเร็ว ในการขับเคลื่อนเรื่องอะไรก็แล้วแต่ มีความจำเป็นต้องมีเอกสารหลักสำหรับการขับเคลื่อน ถ้ามีแต่การพูดจะพียงไปเรื่อยๆ และหมดพลังลง เอกสารจะต้องมี ๒ เล่ม เล่มหนึ่งใหญ่เป็นหลักทางวิชาการ แต่ใช้รณรงค์ไม่ได้ เพราะคนส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่านรายละเอียดวิชาการได้ แต่ต้องมีไว้อ้างอิง ต้องมีเอกสารเล่มเล็กสำหรับสาธารณะ ที่กระชับเข้าใจง่าย และบอกด้วยว่าถ้าเห็นด้วยตามนี้ให้ทำอะไร เช่นถ้าเห็นด้วยกับการปฏิรูปการเมืองตามที่เสนอ ต้องเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ (ขณะนั้น) ม.๒๑๑ เพื่อตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ

ผมขอเชิญอาจารย์อมร จันทรสุมบุรณ์ และอาจารย์บรรศักดิ์ อูวรรณโณ ไปรับประทานอาหารกลางวันที่ภัตตาคารญี่ปุ่น โรงแรมรอยัลปรีนเซส เพื่อปรึกษาหารือว่า ๓ คน จะร่วมกันทำเอกสารเล่มเล็ก เรื่องปฏิรูปการเมือง สำหรับใช้รณรงค์สาธารณะ แต่ผมพบว่าภาระจะเขียนหนังสือ โดยองค์คณะบุคคลทำได้ยากมาก ต้องมีใครคนใดคนหนึ่งรับไปทำ เนื่องจากมีความจำเป็นเร่งด่วน ผมซึ่งมีความรู้ที่น้อยที่สุด ต้องเป็นผู้เขียนคู่มือปฏิรูปการเมือง เพื่อสร้างความเข้าใจทางสาธารณะ

อาจารย์บรรศักดิ์บอกผมว่า ต้องการการวิจัยเร่งด่วน ๑๐กว่าเรื่องเพื่อใช้ความรู้มาประกอบหลักการในรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง ให้ผมหาทุนวิจัยให้ด่วน ผมโทรศัพท์ไปหาคุณหมอวิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ขณะนั้น ว่ามีทุนสนับสนุนการวิจัยด่วนไหม เพราะมีความจำเป็นต้องใช้ผลการวิจัยด่วน คุณหมอวิจารณ์ตอบว่ามี นั่นเป็นที่มาของการวิจัย ๑๕ เรื่อง เพื่อสร้างความรู้ประกอบการปฏิรูปการเมืองที่นำรวบรวมพิมพ์ไว้เป็นหนังสือที่มีอยู่ในมือท่าน ณ บัดนี้ ผู้รู้กล่าวว่า การวิจัยเหล่านี้คุณภาพอาจไม่สูงสุดเพราะทำในสถานการณ์เร่งรีบเฉพาะหน้า แต่ได้ใช้ประโยชน์มาก เพราะสอดคล้องกับความต้องการ (relevant) ตามจังหวะเวลา (timely) นี่ก็เป็นตัวอย่างของการวิจัยสร้างความรู้ที่มีประโยชน์มาก

คพป. ได้ส่งมอบข้อเสนอแนะการปฏิรูปการเมืองโดยการเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ทั้งฉบับ พร้อมทั้งกรอบความคิด หลักการ และวิธีการให้ประธานรัฐสภา และสลายตัวเองลงในต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๘ กรรมการหลายท่านเสนอว่า คพป. น่าจะคงอยู่เพื่อผลักดันเรื่องนี้ต่อไป แต่ผมในฐานะประธานเห็นว่าถ้าทำเช่นนั้นบทบาทของ คพป. จะพรั่มัวและเข้าไปสู่ความขัดแย้ง ควรคมชัดและหยุดอยู่ตรงข้อเสนอให้ปฏิรูปการเมืองโดยเขียนรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ พร้อมทั้งบอกหลักการและวิธีการได้ด้วย วันนั้นสื่อมวลชนถามผมว่าข้อเสนอของ คพป. พรรคการเมืองเขาไม่สนใจ อีก ๒๐ ปี มันจะเกิดขึ้นไหมนี้ ผมตอบว่าจะเกิดขึ้นภายใน ๓-๔ ปี เราไม่ได้ฝากความหวังไว้ที่พรรคการเมือง แต่ไว้ที่ประชาชนซึ่งได้ร่วมกันขับเคลื่อนกันมา รัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ จึงมีผู้เรียกว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ นั้นเอง มีการยุบสภา และระหว่างมีการหาเสียงเลือกตั้งจู่ๆ เข้าวันหนึ่งหนังสือพิมพ์มติชนก็พาดหัวตัวใหญ่มากกว่า “เติ้งชูประเวศ” คือ คุณบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทยประกาศว่า ถ้าได้รับเลือกตั้งมาเป็นรัฐบาลจะปฏิรูปการเมืองตามที่หมอบประเวศเสนอ เรื่องปฏิรูปการเมืองก็กลายมาเป็นประเด็นทางการเมือง (political issue) วิธีขับเคลื่อนเรื่องยากๆ

ในสังคมวิธีหนึ่งคือทำให้เป็นประเด็นทางการเมือง เมื่อเป็นประเด็นทางการเมืองก็จะเกิดกระแสใหญ่ที่หยุดไม่อยู่ การปฏิรูปการเมืองกลายเป็นกระแสใหญ่ของประเทศไทย ใหญ่จนกระทั่งมีเรื่องดังนี้

ช่วงนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับที่โรงพยาบาลศิริราช ด้วยเรื่องโรคพระหทัย มีประชาชนคนหนึ่งเขียนจดหมายมาถึงผมว่าเขายินดีถวายหัวใจของเขาให้พระเจ้าอยู่หัว หากต้องมีการผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจ ผมวานให้ท่านผู้หญิงเพ็ญศรี ภูตระกูล นำจดหมายฉบับนั้นไปถวายพระเจ้าอยู่หัว (ผมถือว่าผมทำเกี่ยวกับการเมือง ผมจะไม่เข้าเฝ้าเลย) เมื่อท่านผู้หญิงเพ็ญศรีกราบทูลว่า “อาจารย์ประเวศให้อามาถวาย” ทรงถามว่า “อะไร ปฏิรูปการเมืองรี!”

ที่เล่าเรื่องนี้ก็เพราะคนรุ่นหลังจะต้องทำเรื่องยากๆ เกี่ยวกับบ้านเมืองต่อไปอีกเป็นอันมาก ควรจะมีโอกาสเรียนรู้จากความล้มเหลวและความสำเร็จในอดีต ประเด็นตรงนี้ก็คือนำทำให้เป็นประเด็นทางการเมืองจะเกิดกระแสใหญ่ในเรื่องนั้น การทำให้เป็นประเด็นทางการเมือง พรรคฝ่ายค้านมีความสำคัญ พรรคที่เป็นรัฐบาลมีอำนาจอยู่มักไม่สนใจข้อเสนออะไรที่เป็นความแปลกใหม่ ในช่วงนั้นพรรคชาติไทยที่คุณบรรหารเป็นหัวหน้าพรรคเป็นพรรคฝ่ายค้านที่มีพรรคประชาธิปัตย์เป็นรัฐบาล

ในการขับเคลื่อนเรื่องใหญ่ต้องใจกว้าง สิ่งที่ต้องเผชิญเป็นประจำคือคำถามเชิงลบของสื่อมวลชน คราวหนึ่งผมถูกถามว่า “อาจารย์ท้อใจไหม” ผมตอบว่า “ไม่” เขาก็ถามกลับว่า “นั่นอาจารย์ก็เต็มไปด้วยความหวังสิ” ผมตอบว่า “เปล่า” เขาก็งง ผมอธิบายว่า “ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัย” คราวหนึ่งเขาถามผมว่า “พรรคประชาธิปัตย์เขาไม่เห็นด้วยกับที่อาจารย์เสนออาจารย์จะว่าอย่างไร” ผมตอบว่า “ถึงเขาไม่เห็นด้วยกับเรา เขาก็ยังเป็นพวกเดียวกับเรา” เขาเลยไม่ได้ประเด็นวิวาทะไปพาดหัว

เราจะได้ยินเสียงบ่นจากนักรัฐศาสตร์มาเข้าหูเสมอว่า “ทำไมจะปฏิรูปการเมือง ต้องไปเอานักกฎหมายมหาชนมาทำ” มีคนกลุ่มหนึ่งจะตามประท้วง คพป. อยู่บ่อยๆ คือกลุ่มลูกศิษย์อาจารย์ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ซึ่งถือลัทธิประชาธิปไตย ที่เห็นว่าลัทธิรัฐธรรมนูญนิยมสร้างประชาธิปไตยไม่ได้ แต่นำไปสู่ความขัดแย้ง ต้องมีประชาธิปไตยก่อน โดยมีสภาพวิถี โอนอำนาจให้ประชาชนก็เป็นความคิดที่น่าสนใจ แต่ผมยังไม่เข้าใจวิธีปฏิบัติ หลังจากรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ ใช้นี้หลายปี คุณจำลอง บุญสอง ซึ่งเป็นคนหนึ่งในกลุ่มลูกศิษย์อาจารย์ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร เขียนคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ วิเคราะห์ผมเกือบทุกครั้งว่าเป็นตัวการขับเคลื่อนสิ่งที่เรียกว่าลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม สร้างปัญหาให้บ้านเมืองต่อมา ผมก็ไม่ได้โกรธเขารับฟังและนำมาคิด ยังเคยชวนเขามาคุย

ที่เขียนเล่ามายืดยาว เพื่อบอกว่าความรู้ที่รวบรวมไว้ในหนังสือเล่มนี้ เกิดขึ้นในบริบทสังคมการเมืองอย่างไร ซึ่งอาจจะลืมนกันไปแล้วหรือมีส่วนที่คนทั่วไปไม่รู้

สังคมปัจจุบันเป็นระบบที่ซับซ้อนและยาก ในระบบเช่นนี้การทำอะไรให้สำเร็จเป็นเรื่องยาก ไม่ใช่เฉพาะบ้านเรา ลองดูในสหรัฐอเมริกาและยุโรปเขากำลังเผชิญกับความสับสนและยากลำบากเพียงใด คนรุ่นใหม่ควรจะเรียนรู้วิธีทำเรื่องยากให้สำเร็จ เรื่องยากๆ นั้น ลำพังอุดมคติ วาทกรรม การวิพากษ์วิจารณ์ บริภาษวิธี ความรู้ หากทำให้สำเร็จได้ไม่ ต้องการการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ท่าองค์กรประกอบหลายอย่างเข้ามาบรรจบกัน เมื่อครั้ง Tony Blair เป็นนายกรัฐมนตรีอังกฤษ ได้ตั้ง Prime Minister Delivery Unit มีไมเคิล บาร์เบอร์ เป็นผู้ดำเนินการ ไมเคิล บาร์เบอร์ เชื่อว่าการทำอะไรให้สำเร็จ ต้องการศาสตร์ที่เรียกว่า Delivery Science ซึ่งผมแปลว่า “สัมฤทธิ์ศาสตร์”

การทำอะไรให้สำเร็จเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะถ้าไม่สำเร็จจะสะสมปัญหาเกิดความขัดแย้ง วุ่นวาย ความวุ่นวายในโลกขณะนี้เกิดจากความล้มเหลวของการทำสิ่งยาก ร่างกายของเราซึ่งเป็นระบบที่ดีที่สุด ที่สามารถดำรงบูรณภาพและดุลยภาพได้ท่ามกลางความหลากหลาย เป็นระบบ

ข้อสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication)ทั้งนี้ทั้งตัว ถ้าคนรุ่นใหม่ทำให้
สังคมไทยเป็นระบบความรู้และการสื่อสาร ในที่สุดจะเกิดบูรณภาพและดุลยภาพท่ามกลางความ
หลากหลาย

ประเวศ วะสี

อดีตนายกรัฐมนตรี